

Notwehr

ANNELIES VAN PARYS /
GAEA SCHOETERS /
TRANSPARANT &
BIENNALE DI VENEZIA

Vrijheid en liefde achter tralies

Johan Thielemans

Gezien op 19 maart 2024
Concertgebouw Brugge

In 'Notwehr' belanden twee vrouwen, een activiste en een volkswrouw, samen in een cel. Ze leven in andere werelden. De ene zit omwille van protestacties, de andere beging een moord. Toch groeien ze naar elkaar toe. Na een liefdesnacht worden ze gescheiden. De volkswrouw wordt vrijgelaten. De activiste blijft achter en vreest dat ze vergeten wordt. Deze kleine opera is zowel een emotioneel drama als een filosofische discussie over belangrijke keuzes in het leven.

22 MAART 2024

Op het toneel stelt een rechthoekige constructie uit staal (scenografie Sjaron Minailo en Maarten Warmerdam) de cel van de twee vrouwen voor. De activiste (Johanna Zimmer) schreeuwt er nog steeds haar politieke overtuiging uit. Librettiste Gaea Schoeters portretteert haar als een strijdbare vrouw van. Componiste Annelies Van Parys onderlijnt dat met een emotionele partij, met veel uithalen en een opeenvolging van hoge noten. Zimmer vertolkt ze stralend.

De activiste lijkt de volkswrouw (Els Mondelaers) aanvankelijk te misprijzen omwille van haar gebrek aan politieke overtuiging. Ze zit omdat ze haar man vermoordde. Die pedofiel randde namelijk haar dochter aan. De misdaden van de vrouwen zijn dus van een andere aard : de activiste bestrijdt een politiek systeem, de volkswrouw handelde uit persoonlijke, emotionele motieven. Er gaapt daardoor aanvankelijk een psychologische afgrond tussen hen. Regisseur Sjaron Minailo plaatst de twee zangeressen dan ook zo ver mogelijk uit elkaar.

Als de vrouwen toch met elkaar aan de praat geraken over hun motieven ontstaat een groeiend wederzijds begrip. Hoe meer dat groeit, hoe dichter ze ook naar elkaar toe komen. Van Parys drukt dat uit door eerst twee verschillende klankwerelden op te bouwen voor elk personage, en die dan te verstrengelen. Ze verbindt de zang van de activiste met een basfluit, terwijl een trombone de volkswrouw begeleidt. Geleidelijk komen deze solistische instrumenten samen.

Uiteindelijk ontstaat zo een liefdevolle verbinding. Bij nacht vinden de vrouwen in elkaars armen tederheid. De activiste ontdekt zo een gevoel waarvan ze het bestaan niet kende. Dat lesbisch samenzijn ontwikkelt zich tot een haast utopisch moment. Muzikaal ontgoochelt de partituur bij dit hoogtepunt echter wat. Van Parys houdt vast aan haar atonale esthetiek, en dat komt op dat moment de lyriek niet ten goede.

De volkswrouw beseft, paradoxaal genoeg, dat ze in de cel een vrijheid kende, die ze in de buitenwereld verloren is.

Uiteindelijk herwint de volkswrouw haar vrijheid door zich op noodweer te beroepen. Daar brengt de staat begrip voor op. Als het over subversieve acties gaat daarentegen kent de staat geen pardon. De activiste blijft aangehouden en vreest dat de buitenwereld haar snel zal vergeten. De volkswrouw belooft haar echter dat ze zal voortleven in haar herinnering. Ze beseft, paradoxaal genoeg, dat ze in de cel een vrijheid kende, die ze in de buitenwereld verloren is.

Zo eindigt deze kleine opera op een wat wrang en wat moedeloos einde. De vraag is of dat politieke pessimisme gerechtvaardigd is. Het lijkt alsof activisme nergens toe leidt, maar het tragische geval van Navalny werpt daar toch een ander licht op. Deze opera bevraagt echter ook de rol van politiek engagement in een maatschappij waar standenverschil nog speelt. De activiste verdedigt de goede zaak boven het hoofd van 'gewone' mensen en hun noden. Het libretto verdedigt echter de moord van de volkswrouw: ze toont zich sterk door haar lot in eigen handen te nemen. Het radicale van het woord staat tegenover het radicale van de daad. Los daarvan is er dat ogenblik van geluk, als de vrouwen elkaar in een innige omarming vinden. Het is, buiten de wet om, ook een daad van 'Notwehr' binnen een vijandige wereld.

Deze opera levert twee interessante rollen op. De muzikale frases van Van Parys zitten de tekst en de woorden op de huid. Sopraan Johanna Zimmer en mezzosopraan Els Mondelaers kwijten zich schitterend van hun moeilijke taak. Voor Johanna Zimmer is zelfs geen enkele noot te hoog. De compositie is heel mooi opgebouwd als een dialoog tussen stem (de zangeressen) en de solistische instrumenten van het Hermes-ensemble onder leiding van Stijn Saveniers).

Van Parys greep voor dit werk ook terug naar madrigalen van Adriano Banchieri (1568-1634). Deze polyfone muziek – uitstekend gezongen door het B'rock Vocal Consort- zit muzikaal en dramatisch wat moeilijk ingebed in het geheel. Van Parys koos hiervoor omdat dit een creatieopdracht van de Biennale di Venezia is. De liederen van Banchieri zijn dan in de eerste plaats een gebaar van dankbaarheid jegens de Italiaanse opdrachtgevers.

Wat het goed maakt zijn de passages waar Van Parys de Renaissacemuziek met haar eigen hedendaags idioom weet te verbinden. Zo raakt haar muziek vaak een emotionele snaar. De woorden van Schoeters vervlechten die gevoelens met fundamentele vragen. 'Notwehr' is zo een perfect huwelijk tussen geest en gemoed.